

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษากองทุนหมู่บ้านให้เป็นสถาบันการเงินชุมชนในจังหวัดสตูล มีปัญหาการวิจัย 3 ข้อ คือ (1) การพัฒนากองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองไปเป็นสถาบันการเงินชุมชนในจังหวัดสตูล มีขั้นตอนเป็นอย่างไร (2) ปัจจัยใดบ้างที่มีผลต่อการเป็นสถาบันการเงินชุมชนของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองในจังหวัดสตูล และ (3) แนวทางการพัฒนากองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองให้เป็นสถาบันการเงินชุมชนของจังหวัดสตูลเป็นอย่างไร โดยมีวัตถุประสงค์การวิจัย 3 ข้อ คือ (1) เพื่อศึกษารูปแบบการพัฒนากองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองเป็นสถาบันการเงินชุมชนในจังหวัดสตูล (2) เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการเป็นสถาบันการเงินชุมชนของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองในจังหวัดสตูล และ (3) เพื่อศึกษาหาแนวทางในการพัฒนากองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองจังหวัดสตูลให้เป็นสถาบันการเงินชุมชนชุมชนในจังหวัดสตูล มีขั้นตอนวิธีการดำเนินการวิจัยดังนี้

การเลือกพื้นที่และผู้ให้ข้อมูลหลัก

1. การเลือกพื้นที่

เนื่องจากโดยตำแหน่งหน้าที่ความรับผิดชอบในการเป็นพนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองของจังหวัดสตูลมาระยะเวลา 3 ปี ทำให้คุ้นเคยกับผู้ให้ข้อมูลและชาวบ้านค่อนข้างดี ทั้งนี้ผู้วิจัยเลือกถอดบทเรียนจากสถาบันการเงินชุมชนที่ประสบความสำเร็จดีมาก รวมทั้งกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองที่มีผลการดำเนินงานที่ดี ควรปรับปรุงและควรแก้ไขของจังหวัดสตูล ซึ่งในการศึกษครั้งนี้เลือกพื้นที่ คือ

- 1.1 สถาบันการเงินชุมชนบ้านฝาง 13 15 18 หมู่ที่ 7 ตำบลนิคมพัฒนา อำเภอมะนัง จังหวัดสตูล
- 1.2 กองทุนหมู่บ้านน้ำหრა หมู่ที่ 6 ตำบลทุ่งนุ้ย อำเภอกวนกาหลง จังหวัดสตูล
- 1.3 กองทุนหมู่บ้านท่าแพใต้ หมู่ที่ 5 ตำบลท่าแพ อำเภอท่าแพ จังหวัดสตูล
- 1.4 กองทุนชุมชนเมืองบ้าน โลกพยอม ตำบลพิมาน อำเภอเมือง จังหวัดสตูล

ระดับความสำเร็จของสถาบันการเงินชุมชนในจังหวัดสตูลที่ประเมินโดยเจ้าหน้าที่ของสำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติจังหวัดสตูลในปี พ.ศ. 2552 ตามดัชนีชี้วัด 7 ประการคือ

1.1 ระบบการบริหารจัดการ เช่น มีโครงสร้างและการแบ่งงานของคณะกรรมการบริหารกองทุนชัดเจน มีการเลือกตั้งและปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ในพระราชบัญญัติของสำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง มีการจัดประชุมวิสามัญและสามัญประจำปี มีบันทึกรายงานการประชุม ทุกครั้ง

1.2 ระบบการจัดทำบัญชี เช่น มีการจัดทำบัญชีที่ถูกต้องเป็นระบบตามหลักเกณฑ์ของสำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ มีการแสดงรายรับ รายจ่ายชัดเจน ความเป็นปัจจุบันของระบบการจัดทำบัญชี งบดุลเป็นปัจจุบัน

1.3 การหมุนเวียนเงินกู้ของสมาชิก

1.4 ฐานะการเงิน

1.5 จำนวนสมาชิก

1.6 คุณลักษณะของคณะกรรมการบริหารและสมาชิก เช่น คณะกรรมการและสมาชิกกองทุนหมู่บ้านฯ มีจิตสำนึกความเป็นเจ้าของกองทุนหมู่บ้านของตนเอง โดยยึดหลักคุณธรรม 5 ประการ คือ ความซื่อสัตย์ เสียสละ ความรับผิดชอบ ความเห็นอกเห็นใจ และความไว้วางใจซึ่งกันและกัน

1.7 การมีส่วนร่วมของสมาชิก โดยศึกษาจากโอกาสที่สมาชิกกองทุนมีส่วนร่วมในการคัดเลือกผู้บริหาร คือ คณะกรรมการกองทุนและมีส่วนร่วมในการกำหนดระเบียบข้อบังคับ กฎเกณฑ์ หรือกติกาของกองทุนและมีโอกาสร่วมแสดงความคิดเห็นในการแก้ไขปัญหาหรือดำเนินกิจกรรมร่วมกัน

ผลการพิจารณาพบว่า มีสถาบันการเงินชุมชนของจังหวัดสตูลที่ประสบความสำเร็จสูงสุดในระดับดีมาก 2 สถาบันการเงิน คือ

สถาบันการเงินชุมชนฝั่ง 13,15,18 หมู่ที่ 7 ตำบลนิคมพัฒนา อำเภอมะนัง

1. สถาบันการเงินชุมชนบ้านปลักใหญ่ใจดี หมู่ที่ 8 ตำบลควนโดน อำเภอควนโดน

2. ซึ่งทั้งสองสถาบันการเงินชุมชนมีความโดดเด่นและน่าสนใจศึกษามาก แต่ผู้วิจัยเลือกพื้นที่อำเภอมะนัง เนื่องจากเป็นพื้นที่ซึ่งมีความเหมาะสมในการศึกษาเชิงลึกมากกว่า การเดินทางเข้าสู่พื้นที่ทำให้ง่ายกว่า ส่วนการเข้าสู่พื้นที่ศึกษา ผู้วิจัยอาศัยความเป็นคนวงใน (Emic) เนื่องจากโดยตำแหน่งหน้าที่ความรับผิดชอบในการเป็นพนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองของจังหวัดสตูล มาเกือบ 3 ปี ความคุ้นเคยกับผู้ให้ข้อมูลและชาวบ้านเป็นทุนในการทำวิจัยครั้งนี้ โดยให้ความสำคัญกับปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้น การอธิบายและการตีความ จากสิ่งที่ปรากฏในพื้นที่ นับตั้งแต่การก่อกำเนิด โครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ พลวัตการปรับเปลี่ยน เหตุการณ์สำคัญที่ผู้วิจัยได้มีส่วนเข้าไปสัมผัสอย่างใกล้ชิด จนกระทั่งการแปรเปลี่ยนเป็นสถาบันการเงิน ชุมชนการบริหารจัดการ ปัญหาและอุปสรรค ปัจจัยสำคัญที่มีผลทั้งภายในและภายนอก แนวทางการพัฒนา

โดยบันทึกจากสิ่งที่สังเกตเห็น การพูดคุยซักถามกับคนวงในที่เป็นทั้งคณะกรรมการ สมาชิกและผู้ที่เกี่ยวข้อง

2. ผู้ให้ข้อมูลหลัก

เลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ (สถาบันการเงินชุมชน กองทุนหมู่บ้านและกองทุนชุมชนเมือง) อย่างเฉพาะเจาะจง จำนวน 5 กลุ่ม จำนวนรวม 49 คน ดังนี้ คือ

- 2.1 สมาชิกกองทุนหมู่บ้านและสถาบันการเงินชุมชนพื้นที่ละ 4 คนรวม 16 คน
- 2.2 คณะกรรมการบริหารกองทุนหมู่บ้านและสถาบันการเงินชุมชน พื้นที่ละ 3 คน รวม 12 คน
- 2.3 คณะกรรมการเครือข่ายกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองภายในจังหวัดสตูล 7 คน
- 2.4 คณะอนุกรรมการสนับสนุนและติดตามการดำเนินงานกองทุนหมู่บ้าน ระดับอำเภอ พื้นที่ละ 1 คน รวม 7 คน
- 2.5 คณะอนุกรรมการสนับสนุนและติดตามการดำเนินงานกองทุนหมู่บ้านระดับจังหวัด 7 คน

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล มี 4 วิธีคือ

1. การศึกษาข้อมูลเบื้องต้นจากเอกสารและฐานข้อมูลของสำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ตลอดจนแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (documentary study) เป็นการศึกษาค้นคว้าและรวบรวมแนวความคิดและข้อมูลต่าง ๆ จากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง สถาบันการเงินชุมชน ทั้งจากระเบียบปฏิบัติ พระราชบัญญัติ ตั้งแต่ระดับประเทศจนกระทั่งระดับท้องถิ่น การศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับโครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง สถาบันการเงินชุมชน องค์กรชุมชน เพื่อค้นหาข้อมูล บริบทของสถาบันการเงินชุมชน ประวัติความเป็นมา และกระบวนการในการพัฒนากองทุนหมู่บ้านให้เป็นสถาบันการเงินชุมชน ตลอดจนปัจจัยสนับสนุนและอุปสรรคในการก่อตั้ง รวมทั้งข้อมูลของสถาบันการเงินชุมชนที่เป็นกรณีศึกษาที่เลือกศึกษาเพื่อนำมาถอดบทเรียนที่ได้บันทึกไว้เป็นเอกสาร

- 1.1 การสังเกต (Observation) โดยผู้วิจัยทำการสังเกตสภาพบริบทและการพัฒนาสถาบันการเงินชุมชนที่เลือกศึกษา สังเกตพฤติกรรมของผู้มีส่วนได้เสีย (stake holders) และผู้เกี่ยวข้อง ตลอดจนสังเกตบรรยากาศการดำเนินงาน

การสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง (semi-structured in depth interview) เป็นการศึกษาค้นคว้าจากสภาพพื้นที่จริง โดยการพูดคุยกับผู้ให้ข้อมูลหลัก เพื่อศึกษาข้อมูลบริบทของการพัฒนาเป็นสถาบันการเงินชุมชน ประวัติความเป็นมาและกระบวนการในการพัฒนากองทุนหมู่บ้าน สถาบันการเงินชุมชน ตลอดจนศึกษาปัจจัยที่มีผลในการพัฒนาทั้งภายในและภายนอก ทั้งปัจจัยที่สนับสนุนและเป็นอุปสรรคในการก่อตั้ง กระบวนการในการพัฒนาจากกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองไปเป็นสถาบันการเงินชุมชนในจังหวัดสตูล ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จและล้มเหลวในการเป็นสถาบันการเงินชุมชนของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองในจังหวัดสตูล โดยปัจจัยภายในจะพิจารณาในประเด็นต่าง ๆ คือ ความพร้อมของสมาชิก ความพร้อมของคณะกรรมการ การติดตามประเมินผล ระเบียบ /ข้อบังคับ ความเข้มแข็งและการเสริมสร้างความเข้มแข็งได้แก่ การอบรมให้ความรู้ การรวมกลุ่มสร้างอาชีพ การสร้างเครือข่าย การระดมทุน การจัดสวัสดิการแก่สมาชิก ส่วนปัจจัยภายนอกจะพิจารณาถึงนโยบายของรัฐฯ องค์กรของรัฐ/เอกชน เศรษฐกิจชุมชน

รวมทั้งศึกษาแนวทางการพัฒนาจากกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองตามหลักเกณฑ์ของสำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนแห่งชาติ (สทบ.) ว่าสถาบันการเงินชุมชนที่ประสบความสำเร็จนี้เขามีวิธีการดำเนินงานอย่างไรเพื่อให้บรรลุเป้าหมายทั้ง 9 ข้อ คือ

- 1) การจัดทำบัญชีที่มีมาตรฐานตามกรอบของสำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ
 - 2) การจัดส่งงบดุลให้กับสำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติทุกสิ้นปี
 - 3) แผนการดำเนินงานและระบบการเงินหมุนเวียนตลอดปี
 - 4) สถานที่ทำการที่แน่นอน
 - 5) บุคลากรประจำที่สามารถทำงานทุกวันได้
 - 6) วันเปิดปิดทำการที่แน่นอน ชัดเจน
 - 7) ข้อมูลของสมาชิกทุกคน ที่สามารถตรวจสอบได้
 - 8) การบันทึกรายงานการประชุมทุกครั้งทั้งการประชุมใหญ่สามัญประจำปี หรือวิสามัญ
 - 9) การจัดสรรกำไรขาดทุนตามระเบียบของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ
- ที่ไม่ขัดกับสำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ

รวมทั้งพิจารณาถึง ความสมัครใจ การปรับเปลี่ยนโครงสร้างเพื่อเตรียมความพร้อม และการจดทะเบียนนิติบุคคล โดยมีการสำรวจผลลัพธ์ของการแปรสภาพของสถาบันการเงินชุมชนที่จดทะเบียนนิติบุคคลเรียบร้อยแล้วทั้งในส่วนของผลต่อสมาชิก คณะกรรมการ และผลต่อการดำเนินงาน ตลอดจนแนวทางในการพัฒนากองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองให้เป็นสถาบันการเงินชุมชนของจังหวัดสตูล อื่น ๆ ที่นอกเหนือจากนี้ ว่าเป็นอย่างไร โดยใช้ผู้วิจัยเป็นเครื่องมือสำคัญในการวิจัยครั้งนี้

การสัมภาษณ์จะเป็นไปในลักษณะการพูดคุย แบบไม่เป็นทางการ โดยผู้วิจัยร่างคำถามในประเด็นที่ศึกษา คำถามในจังหวะที่เหมาะสม ไม่ได้เรียงลำดับหัวข้อคำถาม โดยถามตามวัตถุประสงค์และปัญหาการวิจัยในเชิงเจาะลึก

1.2 การสนทนากลุ่ม (focus group discussion) เป็นการเก็บข้อมูลทั้งหมดที่กล่าวมาแล้วข้างต้นในเชิงการตรวจสอบซ้ำ และเพื่อร่วมกันสังเคราะห์หาแนวทางที่ดีที่สุดในการพัฒนา กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองให้เป็นสถาบันการเงินชุมชนที่เข้มแข็งของจังหวัดสตูล

การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ จากการสนทนากลุ่มและสัมภาษณ์เชิงลึกดังนี้

1. การจัดระเบียบข้อมูล (data organizing) นำข้อมูลที่ได้จากการสังเกต สัมภาษณ์มาจัดรายละเอียดให้สมบูรณ์และจัดเรียงหมวดหมู่เพื่อจัดตามลำดับก่อนและหลัง หลังจากนั้นอ่านข้อมูลทั้งหมดแล้วตรวจสอบข้อมูล โดยให้มีความสอดคล้องกับประเด็นหลักเพื่อนำไปใช้ในการวิเคราะห์ต่อไป
2. การแสดงข้อมูล (data display) นำข้อมูลที่มีการจัดเรียงเป็นหมวดหมู่ที่มีความสอดคล้องกับประเด็นหลักเพื่อสร้างข้อความเชิงวิเคราะห์ แล้วนำข้อความเชิงวิเคราะห์มาเขียนแบบพรรณนา
3. การหาข้อสรุปของข้อมูล (conclusion drawing) โดยการวิเคราะห์จากข้อความที่พรรณนาที่นำมาจากข้อความเชิงวิเคราะห์ในการแสดงข้อมูลเพื่อตอบคำถามของการวิจัยคือ ปัจจัยใดที่สนับสนุนกระบวนการในการพัฒนากองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองให้เป็นสถาบันการเงินชุมชนในจังหวัดสตูล
4. การใช้เทคนิค (SWOT analysis) เพื่อนำไปสู่การสังเคราะห์รูปแบบการพัฒนากองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองให้เป็นสถาบันการเงินชุมชนในจังหวัดสตูล

ซึ่งการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลตามหลักการของการตรวจสอบสามเส้า (Triangulation checking) โดยให้ผู้ให้ข้อมูลหลักอย่างน้อย 3 กลุ่มในการตรวจสอบ การลงพื้นที่โดยใช้ผู้สังเกตร่วมอย่างน้อย 3 คน และการสังเกตในเวลาที่แตกต่างกัน